

Idei ale timpului nostru

Constantin Noica (Vitănești–Teleorman, 12/25 iulie 1909 – Sibiu, 4 decembrie 1987). A urmat Facultatea de Litere și Filozofie din București (1928–1931), absolvită cu teza de licență *Problema lucrului în sine la Kant*. A fost bibliotecar la Seminarul de Istorie a Filozofiei și membru al Asociației „Criterion“ (1932–1933). După efectuarea unor studii de specializare în Franța (1938–1939), și-a susținut la București doctoratul în filozofie. A editat, împreună cu C. Floru și M. Vulcănescu, patru dintre cursurile universitare ale lui Nae Ionescu și anuarul *Izvoare de filozofie* (1942–1943). A avut domiciliu forțat la Câmpulung-Muscel (1949–1958) și a fost deținut politic (1958–1964). A lucrat ca cercetător la Centrul de Logică al Academiei RSR (1965–1975). Ultimii 12 ani i-a petrecut la Păltiniș, fiind înmormântat la schitul din apropiere.

Volume: *Mathesis sau bucuriile simple* (1934), *Concepte deschise în istoria filozofiei la Descartes, Leibniz și Kant* (1936), *De caelo* (1937), *Viața și filozofia lui René Descartes* (1937), *Schiță pentru istoria lui Cum e cu puțință ceva nou* (1940), *Două introduceri și o trecere spre idealism* (1943), *Jurnal filozofic* (1944), *Pagini despre sufletul românesc* (1944), *Douăzeci și șapte trepte ale realului* (1969), *Platon: Lysis. Cu un eseu despre înțelesul grec al dragostei de oameni și lucruri* (1969), *Rostirea filozofică românească* (1970), *Creație și frumos în rostirea românească* (1973), *Eminescu sau Gânduri despre omul deplin al culturii românești* (1975), *Despărțirea de Goethe* (1976; ed. a II-a, 2000), *Sentimentul românesc al ființei* (1978), *Șase maladii ale spiritului contemporan* (1978), *Povestiri despre om* (1980), *Devenirea întru ființă* (1981), *Trei introduceri la devenirea întru ființă* (1984), *Scrisori despre logica lui Hermes* (1986), *Cuvânt împreună despre rostirea românească* (1987; ed. integrală 2021), *De dignitate Europae* (1988), *Rugați-vă pentru fratele Alexandru* (1990), *Jurnal de idei* (1990), *Simple introduceri la bunătatea timpului nostru* (1992), *Introducere la miracolul eminescian* (1992), *Eseuri de Duminică* (1992), *Semnele Minervei* (1994), *Între suflet și spirit* (1996), *Manuscrisele de la Câmpulung* (1997), *Echilibrul spiritual* (1998), *21 de conferințe radiofonice* (2000), *Moartea omului de mâine* (2004), *Interpretări la Platon* (2019), *Un alt jurnal de idei* (2022).

constantin
NOICA

Ideii ale timpului
nostru

Ediție îngrijită
de Marin Diaconu

 HUMANITAS
BUCUREȘTI

Redactor: Mona Antohi
Coperta: Angela Rotaru
Tehnoredactor: Manuela Măxineanu
DTP: Florina Vasiliu, Dan Dulgheru

Tipărit la Artprint

© Alexandra Noica-Wilson

© HUMANITAS, 2022

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
Noica, Constantin
Idei ale timpului nostru / Constantin Noica;
ed. îngrij. de Marin Diaconu. – București: Humanitas, 2022
ISBN 978-973-50-7616-0
I. Diaconu, Marin (ed.)
821.135.1

EDITURA HUMANITAS

Piața Presei Libere 1, 013701 București, România
tel. 021.408.83.50, fax 021.408.83.51
www.humanitas.ro

Comenzi online: www.libhumanitas.ro
Comenzi prin email: vanzari@libhumanitas.ro
Comenzi telefonice: 0723.684.194

NOTĂ ASUPRA EDIȚIEI

Activitatea publicistică a lui Constantin Noica din anii socialismului (1965–1987) s-a desfășurat în vreo zece seriale, găzduite de importante reviste ale momentului: *Gazeta literară*, *România literară*, *Steaua* sau *Viața Românească*.

Approape toate seriialele acestea s-au întrupat în cărți, propuse de autor și acceptate – nu fără dificultăți – de edituri: *Rostirea filozofică românească*, *Creație și frumos în rostirea românească*, *Sentimentul românesc al ființei*, *Scrisori despre logica lui Hermes* ș. a.

După ce din revista *Cronica* am recuperat *Un alt jurnal de idei* (Humanitas, 2022), continuăm – editură și editor – cu *Idei ale timpului nostru*, serial desfășurat în opt episoade în *România literară*, între 11 februarie și 8 iulie 1971.

M. D.

ÎNAINTE CA NATURA SĂ MOARĂ
SAU: LA MOARTEA LUI
ECTOPISTES MIGRATORIUS

Ce e curios, cu unii oameni de știință, este că de cele mai multe ori par a nu avea sentiment; dar, când îl au, riscă să aibă mai mult decât trebuie.

Sub titlul *Înainte ca natura să moară*, a apărut de curând, la noi, cartea lui Jean Dorst, profesor la Muzeul Național de Istorie Naturală din Paris. Se face în ea o emoționantă și foarte documentată pledoarie pentru ocrotirea naturii, amenințată de civilizația omului, cel puțin în lipsa de control din primul ceas. Ai vrea să dai dreptate deplină autorului. (Cum spune atât de frumos acad. Ștefan Milcu, în prefața la traducerea cărții: „Lupta pentru existență a speciei umane nu poate echivala cu distrugerea a ceea ce noi n-am creat – splendida faună și floră a planetei“.) Dar ce amară ironie face ca toate argumentele lui Dorst *pentru* natură să fie până la urmă argumente *contra* ei?

Dacă ni se spune că natura e *frumoasă*, se vorbește din perspectiva culturii, în numele căreia omul s-a putut ridica împotriva naturii sălbatice, grădinarind-o și reținând din ea ce a vrut. Dacă ni se spune că natura e *utilă* și că nu trebuie stricat echilibrul creat de ea – iar avertismentul acesta e cel care dă preț deosebit cărții lui Dorst –, atunci se vorbește chiar prea lămurit în numele omului. Iar dacă ni se spune că natura, vegetală, ca și animală, are *dreptul* la supraviețuire, ce oare asigură acest drept decât un sistem de valori străin total de natură?

Când un Albert Schweitzer apără tot ce e natură vie – este altceva; el o face în numele „venerației în fața Vieții“, acordând astfel naturii un sens pentru ea însăși, dincolo de om. Când grecii antici divinizau unele aspecte ale naturii și firea toată, o învesteau cu altceva decât cu sensuri infraumane. Când orientalii respectă șerpii, gândacii și jungla, încercând cel mult să se desprindă, cum fac asceții indieni, de condițiile naturii umane, ei văd în natură exact altceva decât noi. Pentru noi – iar acesta e și punctul de vedere al lui Dorst –, natura nu poate fi apărată decât din punctul de vedere al omului. Aceasta înseamnă

că ea este într-un fel condamnată, sau că stă sub o judecată. Nici Dorst, nici alții nu mai au religia florilor, ca Sf. Francisc. Ei au pus florile sub judecată și nici măcar nu știu să spună, ca folclorul nostru, că există o judecată de apoi a florilor, când ele vor sta să fie alese ori osândite după miroase.

Că judecata omului poate fi proastă pentru el însuși, asta e ceva grav; dar e ceva care nu mai privește natura vegetală și animală. Cartea lui Jean Dorst e foarte utilă, dar spune exact contrariul a ce vrea să spună. Ea vine să înștiințeze pe om că e prost gospodar și că riscă strașnic să se păgubească singur („omul cheltuiește tot mai mult spre a se apăra de propriile sale activități“, p. 24), dacă aduce prea mult prăpăd în natură; și mai spune că e bine ca omul să lase totul să fie, în sânul naturii, deoarece „nu știm la ce ar putea *folosi* în viitor o specie vegetală ori animală“ (p. 447). La care natura, dacă ar avea glas, ar putea spune: nu-mi faceți ofensa de-a mă apăra așa!

Dar, dacă acesta e aproape singurul fel în care autorul, odată cu omul modern, poate apăra natura, atunci nu mai înțelegi bine indignările sale sentimentale: „Cel mai deplorabil exemplu de

distrugere a unei specii rămâne acel al celebrului porumbel migrator *Ectopistes migratorius*“ (p. 162), turtureaua de prin America de Răsărit și sudul Canadei. Nu poți să nu te înduioșezi la gândul că o specie din porumbeii aceștia plini de poezie și pace, purtători suavi de mesaje la distanță – înainte de a apărea nesuferitele noastre mecanisme de comunicare –, a pierit. Dar dacă te întrebi ce a făcut *Ectopistes migratorius* în pragul extincțiunii, ce secret al vieții a tras înspre el; dacă te întrebi, în continuare, ce capitol din cartea Vieții și-a îngropat cu saurienii și cu atâtea familii ori specii animale care s-au stins singure sau sub vitregia cine știe cărei adversități, atunci vezi că tristețile sentimentului nu au întotdeauna acoperire.

De altminteri, dacă o asemenea natură ce moare *în afara* omului e sortită să ne întristeze, cu cât n-ar trebui să ne întristeze mai mult natura ce moare *în* om. Iată, s-ar putea scrie o altă carte, pe modelul celei a lui Dorst, dar intitulată *Înainte ca limbile naturale să moară*. S-ar vorbi în ea nu numai despre speciile de limbi neștiute, ca etrusca, sau abia știute, ca alte câteva, ce s-au îngropat sub cruzimea istoriei și adesea a „civilizației“ triumfătoare aduse de om, dar s-ar vorbi în

ea și de marile limbi moarte știute, de atâtea soiuri de *ectopistes* migratorii, adică de porumbei ai gândului călătorind printre stele și lumi, de acele limbi păstrate acum doar în rezervațiile naturale reprezentate de câteva cărți și în muzeele limbilor. Și, întocmai cum Dorst se speria că natura toată poate fi pusă în discuție de furia omului, acum limbile naturale toate pot fi puse în discuție de aceeași civilizație a lui. Sunt, într-adevăr, mulți sorți ca profetia, uluitoare în ceasul ei, a lui Marx să se adeverească: „Va veni un timp când indivizii vor lua sub controlul lor acest produs al speciei, limba“ (*Ideologia germană*, în *Opere*, vol. III, p. 446).

Și ce fac limbile: se tânguie? fac apel la zei sau la mila omului? Dar, dacă *ectopistes migratorius* n-a întreprins nimic deosebit în pragul morții, ce admirabilă pagină scriu astăzi în lume limbile naturale! Nu numai că ele își scot la iveală, prin specialiștii lor, toate virtuțile; nu numai că în ele – în flamandă, ca și în uzbecă – se pregătesc poate opere care să facă mâine uimirea vorbitorilor de limbă unică; dar ele par că trag înspre ele câte un model al vorbirii și al semantismului care nu va mai fi lesne de regăsit. Cu fiecare specie de limbă

CUPRINS

<i>Notă asupra ediției</i>	5
<i>Înainte ca natura să moară</i> sau:	
la moartea lui <i>Ectopistes migratorius</i>	7
Între David Armeanul și Samuel Beckett	15
Bunuri de consumare și bunuri de însumare (Convorbire imaginară cu un hippy)	22
Despre cele trei păci	29
„Un supliment de suflet“	37
Când profeții îmbătrânesc	44
Nimic nu e simplu	52
Cine invocă hazardul	59
<i>Sursele textelor</i>	67